

БІДНІ УКРАЇНЦІ

Юрій ПОТАШНІЙ

За часів прем'єрства В. Януковича, нагадав учасникам «круглого столу» «Реалії та перспективи подолання бідності в Україні» народний депутат Василь ХАРА, який впродовж 12 років працює в Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці, вдалося практично повністю приборкати злидні, а нині вони знову «розпоясалися». «Боротьба з цим явищем ведеться з 2000 року. Ще тоді на державному рівні були розроблені заходи з подолання бідності, вони успішно виконувалися, бідність майже подолали, однак зараз ситуація загострилася», – сказав парламентарій.

За словами В. Хари, нинішнього голови комітету, нова влада рішуче налаштована на усунення передусім найгостріших проявів бідності, що й визначено урядом як пріоритет у здійсненні реформ в Україні. Серед перших підписаних Президентом України В. Януковичем документів – Указ «Про невідкладні заходи з подолання бідності». Проте указом такої складної проблеми не розв'язати – конче потрібно прискорити ухвалення Трудового й Податкового кодексів, Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування». А ще уряд має розробити й схвалити проекти Концепції реформування оплати праці, Концепції демографічної політики та Концепції людського розвитку. Складна економічна ситуація в країні змушує форсувати підготовку Загальнодержавної програми подолання та запобігання бідності в Україні на 2010–2015 роки, законопроекту щодо накопичувальної системи пенсійного страхування, а також надання кредитів для здобуття вищої освіти. Наближуючи стандарти життя до європейських, слід ратифікувати кілька конвенцій Міжнародної організації праці. «Паперової» роботи в цій царині справді багато.

Учасники «круглого столу» приділили значну увагу вітчизняному парадоксу – бідності працюючих. «Низький рівень доходів значної

частини родин у поєднанні з надмірною поляризацією доходів зумовлюють соціальний розкол у суспільстві, викликають соціальну напруженість, перешкоджають успішному розвитку країни», – констатували промовці.

Значне зменшення питомої ваги заробітної платні у ВВП призвело до того, що двоє працюючих не можуть прогодувати двох дітей, а 40 відсотків працівників – заробити прийнятної трудової пенсії. На бідність працюючих впливають три головні економічні чинники: зниження середнього рівня доходів, низький рівень мінімальних соціальних гарантій, нерівність у розподілі доходів.

Згідно з класифікацією Всесвітнього банку, у країнах Східної Європи та СНД бідним вважається той, хто на день витрачає до 4 доларів, у розвинених країнах – до 14,4 долара. Відповідно до дослідження Київського міжнародного інституту соціології, нині 17 відсотку українців вважають себе бідними (у 2008 році – 11 відсотків). Науковці називають бідними тих, кому бракує грошей на їжу. Найменшу зарплатню нині

В. Хара (зліва) та В. Надрага під час засідання

отримують у текстильній, взуттєвій, швейній, деревообробній галузях промисловості. Однак найгірше ведеться селянам і рибалкам. Якщо розмір середньої заробітної платні в Україні порівняти з європейським, то різниця шокує: українці заробляють у 2,5–25 разів менше.

Тенденція економії на заробітній платні як з боку роботодавців, так і з боку держави під час кризи посилилася, що призвело до масового зuboжіння працівників. При цьому учасники «круглого столу» зацентували увагу на несправедливо заниженому розмірі мінімальної заробітної платні, заборгованості перед працівниками, що в умовах кризи набула масштабу національного лиха.

«Бідність в Україні має чітко виражений регіональний характер», – відзначали учасники заходу. За всіма показниками тут «лідируює»

Чернігівська область. Наводилися також дані, згідно з якими доходи 10 відсотків найзаможніших громадян України перевищують доходи 10 відсотків найменш забезпечених верств майже в 50 разів.

Усі визнають необхідність удосконалення програм адресної соціальної допомоги населенню. Однак в умовах, що склалися, це є лише боротьбою з наслідками, а не з причинами бідності. Такі програми в Україні спрацьовують слабо, дають тимчасовий ефект. Тому головним засобом тут вбачається підвищення заробітної платні.

Представник фонду ЮНІСЕФ в Україні, що взяв участь у роботі «круглого столу», закликів Кабінет Міністрів, незважаючи на кризу, не зменшувати державних виплат при народженні дитини та цілковито фінансувати інші соціальні програми, якими підтримуються сім'ї з дітьми. Протягом останніх років ЮНІСЕФ раз у раз збільшував обсяги допомоги дітям в Україні – через заходи з охорони здоров'я, харчування, освіти знедолених. Опікується фонд і захистом прав матерів в Україні.

Професор Мічиганського університету, міжнародний консультант Світового банку Ян ШВЕЙНАР рекомендує знизити податки та соціальні внески, які призводять до дорожчання заробітної платні. «Можливо, варто пошукати можливості зібрати ці кошти з інших джерел?» – запитує американський економіст.

Міністр праці та соціальної політики Василь НАДРАГА підтверджує, що в країні зафіксовано справді високий рівень бідності в сім'ях із дітьми – 33 відсотки, у багатодітних сім'ях – 76 відсотків. Його статистика загалом перевищує дані згаданого соціологічного опитування. Так, до категорії бідних В. Надрага відносить 27 відсотків українців: у селах – 38,2, у великих містах – 17,5. Протягом 2009 року реальний дохід населення зменшився на 8,5 відсотка, індекс реальної заробітної плати – на 10.

Від констатації цифр міністр перейшов до планів: «Слід опрацювати питання підвищення розміру мінімальної заробітної платні, ліквідувати зрівнялівку в оплаті праці, подолати таке негативне явище, як заборгованість із заробітної платні. Передбачається запровадити єдиний соціальний внесок, здійснити поступовий перерозподіл його частки між роботодавцями й найманими працівниками».

У доцільності запровадження єдиного соціального внеску сумніваються **голова Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України Оксана ПРОДАН** та Василь Хара, який натякнув на зацікавлених лобістів такої форми стягнення соціального внеску.

В. Надрага, не вказуючи конкретних термінів, пообіцяв за-

провадити загальнообов'язкове державне медичне страхування й здійснити реформу в сфері пенсійного забезпечення, запровадивши багаторівневу систему й започаткувавши недержавні фонди пенсійного страхування. На жаль, 22 млн. економічно активних українців нині не спроможні проголосувати армію пенсіонерів, тому в державному бюджеті-2010 передбачено майже 30 млрд. гривень дотацій Пенсійному фонду. Тут не слід ображатися на слово «проголосувати», адже чинна в Україні солідарна пенсійна система передбачає фінансування пенсійних видатків за рахунок молодших поколінь.

Міністр праці та соціальної політики підкреслив, що всі зауважені ним проблеми знайдуть відображення в Загальнодержавній програмі подолання та запобігання бідності в Україні на 2010–2015 роки, проект якої нині опрацьовують співвиконавці. Готову програму буде винесено на затвердження Кабінетом Міністрів, після чого її розглянуть у Верховній Раді. «Тоді ми отримаємо документ, який і стане інструментом подолання бідності в Україні», – радіє міністр. Схоже, майбутня програма, на котру він покладає великі сподівання, 2010 року не буде реалізована в повному обсязі.

Одвічний супутник бідності – безробіття. Якщо в 2008 році офіційний статус безробітних мали 6,4 відсотка працездатних, то в 2009-му – 8,8. Торік кількість робочих місць скоротилася на 1 млн. Водночас більше стало тих, хто перебуває в неоплачуваних вимушених відпустках або працює неповний робочий день чи тиждень. «Хоча ситуація дещо стабілізувалася, докризових показників можна буде досягти за 2,5–3 роки», – прогнозує В. Надрага.

Директор Державного центру зайнятості Володимир ГАЛИЦЬКИЙ доповів: станом на 1 квітня роботодавцями заявлено всього 73 тисячі вакансій. При цьому платня зазвичай декларується нижча за середню по регіону, а то й мінімальна. (В Києві офіційна середня зарплатня становить близько 3 тис. грн., а в переважній більшості областей – удвічі нижча.)

В. Галицький повідомив, що готуються пропозиції про поетапне, починаючи з червня, збільшення до прожиткового мінімуму розміру допомоги з безробіття. Здається, з пропозиціями Державний центр зайнятості дещо запізнився, адже державний бюджет уже прийняли. Проте В. Галицькому є й без того чим пишатися: за 9 років існування системи соціального страхування мінімальний розмір допомоги з безробіття збільшився з 37 до 500 грн.

Чимало списів учасники «круглого столу» зламали довкола розміру мінімальної заробітної платні в Україні. Західні експерти вважають, що вона може зростати лише паралельно

з підвищенням продуктивності праці. Вітчизняні – не згодні: в країнах Східної Європи продуктивність праці така сама, як в Україні, однак зарплати там учетверо більші. Найменшу мінімальну зарплатню в Євросоюзі отримують у країнах Балтії (123 євро), найбільшу – в Люксембурзі (1600 євро). Дивно, але в Україні на душу населення припадає лише вчетверо менша частка ВВП, ніж у Європі, однак зарплати – у 22 рази нижчі. Секрет у тому, що доля платні в собівартості продукції у нас становить лише 6 відсотків.

Хоча останніми роками бідність поглинає дедалі більше українців, кількість сімей, що користуються житлово-комунальними субсидіями, скорочується. Якщо в 1997 році їх отримувало 20 відсотків українських сімей, то тепер – лише 5. Умови надання субсидій виписані так, що отримати останні надто складно, тож кошти, передбачені на цю програму, за підсумками року частково залишаються на державних рахунках.

– Пільги нині не прив'язані до матеріального стану сімей, – каже **заступник міністра з питань житлово-комунального господарства Ольга РОМАНЮК**. – Бідних серед отримувачів пільг лише 19 відсотків. Тому слід переглянути порядок надання професійних пільг. Звісно, до цього питання треба ставитися зважено, бо воно є досить болючим.

О. Романюк пропонує на законодавчому рівні встановити межу платоспроможності споживачів (плата за житлово-комунальні послуги для соціально незахищених сімей не має перевищувати 10–15 відсотків сукупного доходу). Надзвичайно складна ситуація нині склалася в малих містах, де тарифи на послуги ЖКГ зазвичай вищі, ніж в обласних центрах, а зарплати – менші.

Народний депутат України Андрій ПАВЛОВСЬКИЙ звинуватив нову владу в намаганні розв'язати проблеми держави за рахунок найменш захищених верств населення: «Мінпраці планує обмежити майже на 50 відсотків виплати працюючим пенсіонерам, збільшити на 5 років пенсійний вік, хоча середня тривалість життя в Україні становить лише 62 роки».

На його погляд, слід відмовитися від недосконалої структури економіки зразка 1950-х років і, сконцентрувавши ресурси у 2–3 пріоритетних галузях, піти інноваційним шляхом.

Голова Комітету Верховної Ради з питань соціальної політики та праці В. Хара пообіцяв узяти до уваги всі рекомендації, висловлені під час засідання «круглого столу». Згодом узагальнений документ буде направлено до Кабінету Міністрів і комітетів парламенту. За півроку-рік народні депутати знову повернуться до вироблених рекомендацій, однак тепер уже для того, щоб проконтролювати їх виконання.